

6. Сухоруков А.І. Система економічної безпеки держави / А.І. Сухоруков. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 685 с.
7. Кузьменко В.В. Економічна безпека та сталий розвиток: регіональний аспект / В.В. Кузьменко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. – 145 с.
8. Sovacool B.K. Competing Dimensions of Energy Security: An International Perspective / Benjamin K. Sovacool, Marilyn A. Brown // Environment and Resources. – 2010. – Vol. 35. – P. 77–108.
9. Schumacher E.F. Small Is Beautiful: Economics As If People Mattered. 25 Years Later... With Commentaries / E.F. Schumacher; [introduction by P. Hawken]. – Vancouver: Hartley and Marks Publishers, 2000. – 286 p.

УДК 314.7:351,863

О.Й. Хомин

КРИМІНАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Розкривається сутність поняття кримінально-демографічна безпека держави. Аналізуються міжнародні, регіональні загрози кримінально-демографічній безпеці держави.

Ключові слова: кримінально-демографічна безпека, торгівля людьми, людина-товар, рабство.

Раскрывается сущность понятия криминально-демографическая безопасность государства. Анализируются международные, региональные угрозы криминально-демографической безопасности государства.

Ключевые слова: криминально-демографическая безопасность, торговля людьми, человек-товар, рабство.

Essence of concept criminally demographic state security is described. International, regional threats to criminally demographic state security are analysed.

Key words: criminally demographic security, human traffic, man-commodity, slavery.

Постановка проблеми. Демографічна безпека як система включає в себе відтворювальні та управлінські етапи. До відтворювальних етапів ми відносимо позитивне сальдо народжуваності, позитивне сальдо міграції та інші. До управлінських – функції регулювання та контролю.

Безпека як наслідок управлінської діяльності з усунення загроз має складну, множинну предметність: в одному з аспектів – це здат-

ність системи попереджувати заподіяння можливої шкоди інтересам особи, суспільства, держави; в іншому – є виявом стану захищеності їх інтересів, у третьому – виявом системи заходів, механізмів безпеки [1, с. 22].

Окрім складових демографічної безпеки держави, до яких ми відносимо економіко-демографічну, міграційно-демографічну, медико-демографічну, освітньо-демографічну, екологічно-демографічну безпеки, необхідно приділити увагу її кримінально-демографічній складовій.

Стан дослідження. Кримінально-демографічна складова демографічної безпеки держави неналежним чином висвітлюється у роботах вітчизняних науковців – економістів, демографів та географів. В основному ці питання розглядалися науковцями-юристами та кримінологами: О.М. Бандуркою, Т.І. Возною, Н.О. Гуторовою, С. Ф. Денисовим, Л.Д. Єрохіною, В.А. Козаком, Н.І. Карпачовою та іншими, що й обумовило актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження. Визначити стан кримінально-демографічної безпеки держави, місце в ній торгівлі людьми.

Вклад основних положень. Кримінальні процеси як загроза національній та економічній безпеці впливають на демографічні фактори національної безпеки держави. Незважаючи на негативні фактори впливу кримінальних процесів на демографічну безпеку держави, інституціональні важелі останньої є недостатніми та обмеженими.

Кримінальними процесами, що мають пряий вплив на демографічну безпеку, є торгівля людьми у всіх її проявах.

Відкритість кордонів та сприятливе геополітичне розташування України втягує її у Міжнародний ринок торгівлі людьми. В Організації Об'єднаних Націй відзначають колосальні масштаби цього нелегального бізнесу. За даними ООН, 12 мільйонів людей у всьому світі живуть у рабстві. Проте деякі експерти вважають ці відомості лише верхівкою айсберга. За їх підрахунками, жертвами сучасних форм рабства нині стали понад 200 мільйонів людей. Для порівняння: за 400 років з Африки до Америки було вивезено всього 12 мільйонів рабів. Європол (поліцейська організація ЄС) стверджує, що торгівля людьми щороку приносить транснаціональній злочинності 19 мільярдів доларів прибутку [2].

Зауважимо, що загальна кількість постраждалих від торгівлі людьми є найбільшою за період 2000–2010 рр. у таких країнах: 33% Російська Федерація, 16% Туреччина, 14% Польща, 5% Чеська Республіка, 4% Італія, 4% Україна 24% інші країни [3].

У торгівлі людьми міжнародні законодавці поділяють країни світу на три блоки, а саме:

- країни призначення (Греція, Данія, Іспанія, Італія, Кіпр, Нідерланди, Норвегія, США, Швеція, Швейцарія та ін.);
- країни постачання (Азія, Африка, Болгарія, країни колишнього Радянського Союзу, Словенія, та ін.);
- країни транзиту (Болгарія, Польща, Португалія, Румунія, Словенія та ін.).

Такий поділ дає можливість не тільки оцінити масштаби існуючої проблеми, а й знайти найдоцільніший для кожного із блоку шлях протидії їй [4, с. 16].

Транснаціональна торгівля людьми ґрунтується на пропозиції та попиті країн, які поставляють і приймають людину-товар. Країни з розвиненою секс-індустрією, ті, що беруть участь у військових конфліктах, створюють попит і є приймаючими країнами, тоді як країни, де торговці можуть легко завербувати людину-товар, є країнами-постачальницями.

Україна є другою за розмірами країною в Європі і однією з найбільших постачальниць людини-товару. Найбільша кількість у процентному відношенні у сфері торгівлі людьми становлять жінки. Сьогодні колишні республіки Радянського Союзу, такі як Україна, Білорусь, Латвія та Росія, стали головними країнами, які поставляють жінок для секс-індустрії у всьому світі, на ринках нині найпопулярнішими є жінки з України та Росії [5]. Жінки стають жертвами контрабанди і рідко потрапляють до рук випадкових ділків.

Контрабанда людьми – це бізнес сучасних, високоорганізованих кримінальних груп, котрі мають свої «осередки» і «філії» в різних країнах. Кримінальні структури поставляють людей за кордон і пропонують послуги охорони, матеріальної підтримки та влаштовують на «роботу» у багатьох країнах.

У більшості випадків вони також надають послуги щодо виготовлення паспортів, які у своїй більшості фальшиві, віз та інших документів для проживання за кордоном, послуги перевізників, співпрацюють з будинками розпусти та злочинцями, що зацікавлені у купівлі людини-товару.

Ці групи з центрами в Москві та у Києві, Одесі поставляють людей різних пунктів призначення – до Токіо, Бангкока, Макао, Белграда, Стамбула, Тель-Авіва, Франкфурта, Амстердама чи Нью-Йорка. Навряд чи яка-небудь схема контрабанди може працювати

без підтримки або захисту, кримінал стоїть навіть за найбільш безневинними схемами одруження за листуванням.

Щороку у світі перевозять контрабандою 4 млн. людей, більшість з яких – жінки. Тільки до Західної Європи вивезено контрабандою до 500 тис. жінок. За останні десять років з України виїхало до 400 тис. жінок у віці до 30 років.

Розгалуженою є сітка «шлюбних агентств». Відповідно до інформації Міжнародної організації з міграції в Україні (МОМ) всі агентства на зразок «наречена-поштою», які пропонують жінок з колишнього Радянського Союзу, перебувають під контролем організованих злочинних груп [6].

В Україні вже не перше десятиріччя існує проблема, пов'язана з незаконною торгівлею людьми. Економічні негаразди в країні, високий рівень безробіття, недосконалість законодавства та, найголовніше, правова необізнаність громадян, спонукають зростанню цього явища.

Сутність торгівлі людьми полягає у купівлі-продажу специфічного товару – людини. Метою торгівлі людьми або здійснення іншої незаконної угоди щодо людини є експлуатація людини. Згідно ст. 149 КК України «експлуатація людини – це всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусова праця або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусова вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо» [7].

Зазначимо, що на початку нового тисячоліття Генеральною Асамблеєю ООН торгівлю людьми визначено як суспільно небезпечне діяння, що тягне за собою кримінальну відповідальність [8; 9].

У новому Кримінальному кодексі України відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини міститься в розділі «Злочини проти волі, честі та гідності особи». У ст. 149 Кримінального кодексу України зазначається, що торгівля людьми – це суспільно небезпечна дія, що пояснюється як продаж, інша оплата на передачу людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення у боргову кабалу, усиновлення

(удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці [10].

На нашу думку, торгівля людьми – це незаконна безповоротна передача особою (продавцем) людини (людини-товару), іншій особі (покупцеві) за певну грошову чи іншу винагороду та встановлення щодо неї факту володіння. У купівлі-продажу людини-товару може відбуватися обмін шляхом передання під заставу, в найм, у рахунок боргу, здійснення певних послуг на користь продавця, покупця чи інших осіб.

Попит та пропозиція людини-товару на ринку передбачає здійснення незаконної угоди, яка стає можливою лише при умові реалізації наступних дій, а саме: вербування, переміщення, переховування, передачі або одержання людини. Доходом у торгівлі людьми є експлуатація, що відбувається з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи.

Зауважимо, що формування товару на ринку торгівлі людьми розпочинається з вербування людини – це (згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови) наймати – набирати людей на роботу, залучати до якоїсь діяльності, до участі в якій-небудь організації [11, с. 1728].

Отже, вербування людини передбачає залучення особи до праці або надання послуг на певних умовах, як правило, за грошову винагороду. При цьому може здійснюватись психологічний вплив на людину шляхом переконання, схилення, спонукання людини-товару до праці або надання послуг.

Вербування відбувається, як правило, за допомогою газетних оголошень, де друкуються пропозиції щодо можливого працевлаштування за кордоном, за допомогою сітки місцевих вербувальників, які обманом заманоють жертв. Вербувальниками можуть бути друзі чи знайомі, яких жертви знають і яким довіряють. Вербувальники здебільшого формують злочинні групи, в яких працює велика кількість осіб, що займаються всім, починаючи з розміщення, і закінчуючи потрібними для поїздки документами. Вони пропонують працевлаштування, туризм, модельні агенції. У людини-товару вилучають всі документи і особисті речі, обмежують свободу. Моральний тиск, залякування, погрози вчинити шкоду рідним, використання психотропних речовин складають неповний перелік різноманітних засобів впливу на жертву. Фахівці стверджують, що сила застосовується в останню чергу.

У звіті, підготовленому Представництвом МОМ в Україні з дослідження рівня обізнаності з явищем торгівлі людьми для Програми протидії торгівлі людьми зазначено, що виділивши уразливі групи за відносним показником (сукупне значення критеріїв уразливості є вищим за середнє для населення України), спостерігається найбільша частка уразливих груп серед населення у Центрі, на другому місці Північ, далі – Захід, Схід, Південь і Київ (табл. 1).

Таблиця 1

Частка уразливих груп серед населення, %

Уразливі групи	Захід	Київ	Південь	Північ	Схід	Центр	Загалом
Населення з показниками намірів щодо ризикованої поведінки вищими за середні значення	48	31	26	45	29	56	38
Населення з показниками життєвих обставин, що підвищують ризик потрапляння у ситуації торгівлі людьми, вищими за середні значення	35	20	37	36	34	42	35
Колишні мігранти	18	15	18	24	15	23	18
Не належать до жодної з уразливих груп	32	49	50	26	43	23	37

Джерело: [12].

Наступна стадія руху людини-товару на ринку торгівлі людьми – це переміщення, яке може бути в межах нашої держави, а також за кордон. Переміщення людини з одного місцеперебування в інше – це доставка її покупцю чи посереднику з використанням будь-яких способів та засобів (законних чи незаконних, із супроводженням або без нього).

Якщо переміщення відбувається за межі держави, то у більшості випадків воно супроводжується переховуванням людини-товару, що передбачає укриття її (за згодою особи чи без такої) у схованках, інших місцях, які унеможливають або утруднюють встановлення її дійсного місцезнаходження.

Завершальна стадія – передача (продаж) людини – це дія, пов'язана з наданням потерпілого у фактичну власність іншій людині (покупця) для наступного використання, як правило, експлуатації в

різних формах (примусової праці або послуг, в тому числі сексуальних, рабства чи підневільного стану або вилучення органів тощо), тобто того, заради чого вона була придбана.

Одержання людини передбачає її утримання, заволодіння нею, встановлення над нею фактичного володіння або контролю над її поведінкою.

Вся схема руху людини-товару та кожна окрема дія у цій схемі просування людини-товару є суспільно небезпечною та характеризується як злочин.

З 1991 р. від торгівлі людьми постраждало близько 110000 українських громадян (приблизно це 5500 осіб щороку) [13].

З 2000 р. Представництву МОМ в Україні вдалося виявити майже 8 000 постраждалих осіб, з них 611 – у 2011 році, та надати їм реінтеграційну допомогу у тісній співпраці з громадськими організаціями в усіх областях України (табл. 2).

Таблиця 2

**Постраждалі від торгівлі людьми,
яким МОМ в Україні надала допомогу (2000–2010 рр.)**

Роки	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Особи	42	254	332	525	626	828	937	1121	820	773	1085

Джерело: [14].

Виникають численні нові тенденції, включно зі збільшенням випадків трудової експлуатації; розширенням груп ризику населення, яке може постраждати від торгівлі людьми: це можуть бути дівчата віком від 15 до 24 років, а також жінки й чоловіки різного віку; зростанням кількості виявлених дітей, що постраждали від торгівлі людьми, а також зростанням кількості іноземних громадян, постраждалих від торгівлі людьми [15].

Про величину цього виду злочинної діяльності свідчить статистика Міністерства внутрішніх справ. Лише за 2008 рік виявлено 322 злочини, передбачені ст. 149 («Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини») КК України, встановлено та повернено в Україну 342 потерпілих від торгівлі людьми, з яких 37 – діти, знешкоджено 18 організованих груп зазначеної спрямованості (рис. 1).

Серйозною проблемою є розгляд справ у суді, а також винесення вироків злочинцям. Така ситуація залишається дуже серйозним гальмом у реалізації права потерпілих від торгівлі людьми на справедливе судочинство та отримання відшкодування матеріальних і моральних збитків, завданих злочином (рис. 2).

Торгівля людьми підтримується кримінальними організаціями, що відіграють ключову роль у даному бізнесі. Як сектор «кримінальної» економіки, торгівля людьми перебуває в більшості країн поза законом, приносить колосальні доходи її власникам.

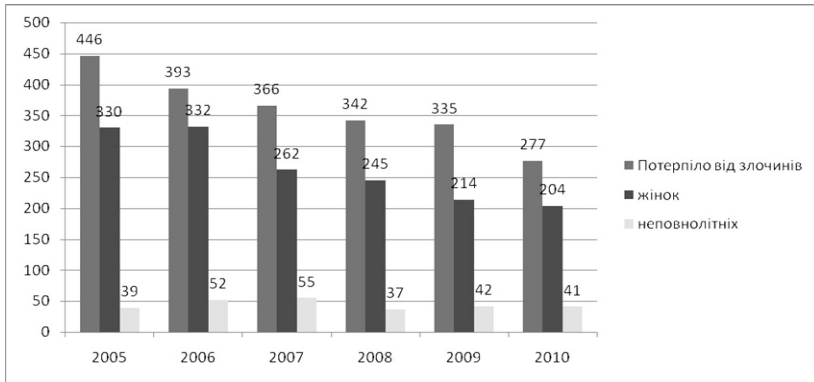

Рис. 1. Торговля людьми розраховано за даними МВС

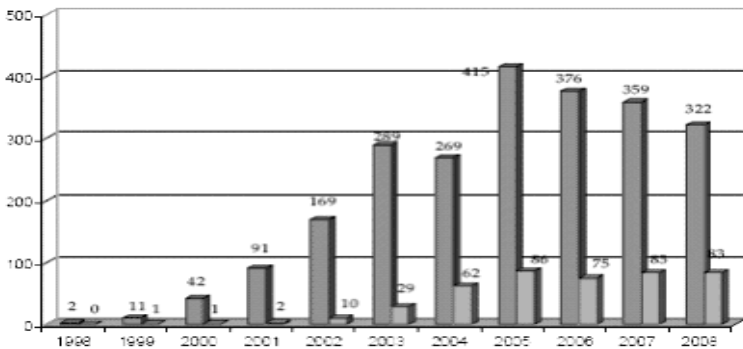
Джерело: [16].

Саме тому продаж і перепродаж людей стає прибутковим заняттям для багатьох злочинних груп, втягнутих у даний бізнес. Розгляд торгівлі людьми як явища, підтримуваного і провокованого організованою злочинністю чи організованими злочинними групами, дозволяє зрозуміти приховані механізми його підтримки, а звідси, – й можливості боротьби з нею.

Звертаємо увагу на способи, за допомогою яких терористичні групи використовують торгівлю людьми у своїх цілях: продаж жінок та дітей до будинків розпусти та залучення до рабської праці, до жебрацтва; постачання найманців для участі у воєнних конфліктах; торгівля органами.

Так звані «етнічні» злочинні організовані групи (китайські, японські, албанські, іракські, чеченські і т. ін.), які спеціалізуються на торгівлі людьми чи займаються цим злочинним бізнесом паралельно з

такими видами кримінального бізнесу, як «відмивання» грошей, торгівля наркотиками, дорогоцінними металами, нелегальний вивіз за рубіж деревини, торгівля автомобілями, зброєю тощо. Як приклад, албанські злочинні угруповання на території колишньої Югославії (у Косово) утворили розгалужену мережу торгівлі людьми в Західноєвропейському регіоні та контролюють її [17].

□ Кількість кримінальних справ □ Кількість вироків (ст. 149)

Рис. 2. Кількість відкритих кримінальних справ за ст. 149 ККУ та кількість справ, за якими винесені вирокі судами

Джерело: [18].

Крім етнічних виникають й інші мережі, засновані за іншими принципами, а саме: на основі економічних і фінансових інтересів. Наприклад, у 2003 році зусиллями італійської поліції, ФБР і європейських кримінальних служб була проведена великомасштабна операція «Павутина», в ході якої було затримано 50 чоловік і пред'явлене обвинувачення 150 особам у підозрі в створенні міжнародної злочинної мережі з «відмивання» грошей, отриманих від контрабанди зброї, наркотиків, а також работоргівлі. Мережа охоплювала 70 міст Італії, Монако, Швейцарії, Франції, Німеччини Канади, США. Захоплено розкішні автомобілі, нерухомість і арештовано банківські рахунки на 100 млн. дол. США.

Американські спецслужби у 2002 році одержали докази того, що частину прибутку від торгівлі наркотиками й організації проституції на території США одержують радикальні ісламські угруповання на

Близькому Сході, зокрема, «Хизбалла». З такою заявою, за даними агентства Reuters, виступив глава Агентства з контролю за поширенням наркотичних препаратів Ейза Хатчинсон. За твердженням Е. Хатчинсон, федеральній владі вдалося встановити канали, по яких фінансові потоки спрямовуються на Близький Схід [19].

За повідомленнями інформаційного агентства Reuters, у вересні 2003 р. міністр внутрішніх справ Італії повідомив, що за оцінками італійських спецслужб, щорічно в Європу нелегальними шляхами потрапляють близько 500 тис. чоловік, кожен з яких платить організаторам перевезення 4 тис. дол.

Таким чином, річний обіг коштів в індустрії складає щонайменше 2 млрд дол. Він підтвердив повідомлення, що в цих операціях замішана «Аль-Каїда». У цьому ж 2003 році у Греції були заарештовані декілька пакистанців – членів злочинного угруповання, що займалися торгівлею людьми (дехто з них співпрацював, на думку американських спецслужб, з «Аль-Каїдою» [20].

Активно діяли останні 10 років терористичні угруповання Хаймхоросєва, Барасєва, братів Ахмадових на території Чечні, що здійснювали, крім бойових дій, викрадення людей з метою викупу.

Україна посідає одне з перших місць у списку «країн-постачальників рабів», опублікованому Центром ООН з запобігання міжнародних злочинів, та одночасно виконує всі ці функції. Сьогодні немає жодного регіону, в якому би не було зареєстровано цього виду злочину.

Найбільшими областями-донорами у торгівлі людьми є Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Волинська, Харківська та Чернігівська (рис. 3).

Потерпілими у більшості випадків є переважно жінки похилого віку та такі, що зловживають спиртними напоями (залучаються до жебрацтва), молоді жінки з малозабезпечених сімей, сироти та діти (залучаються до проституції), рибалки (залучаються до пірацтва та каторжних робіт), звільнені військовослужбовці та працівники міністерства внутрішніх справ (залучаються до участі у військових конфліктах). Звичайно, що цей перелік можна розширити. Улюблений напрям для бізнесменів, які продають людей у рабство – Одеса-Стамбул. Ціна жінки на підпільному ринку – від п'ятсот до півтори тисячі доларів США. Ціна новонародженої дитини – від двох до двадцяти тисяч доларів США. Людські органи – від десяти до двохсот п'ятидесяти тисяч доларів США.

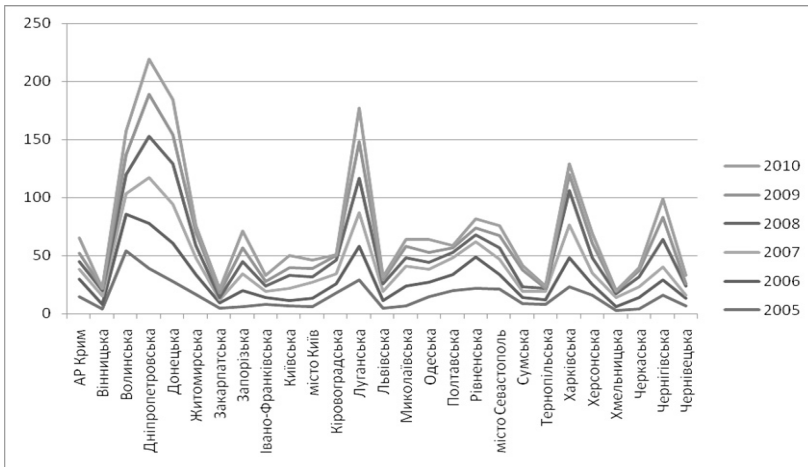

Рис. 3. Регіональні особливості торгівлі людьми в Україні (за статистичними матеріалами МВС)

Джерело: [21].

Останнім часом з метою легалізації своєї діяльності, отримання прибутків, уникнення контролю правоохоронних органів українські злочинні угруповання переходять до інших форм торгівлі живим товаром – організації стрип-барів. До цієї роботи залучаються привабливі дівчата з кола повій, які мають матеріальні труднощі. Вартість однієї підготовленої танцівниці стриптизу складає до 10 тис. дол. США.

Одним із найрозповсюдженіших засобів вивезення жінок до держав Західної Європи є перевезення їх через кордон з Польщею, де відсутній візовий контроль. Кінцевими пунктами маршрутів вивезення жінок стали такі держави, як Туреччина, ОАЕ, Греція, Польща, Угорщина, Ізраїль, Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Чеська Республіка, Словаччина, Російська Федерація. Був зафіксований випадок вивезення дівчат до Японії.

Вік жінок секс-бізнесу по країні – від 12 до 45 років. Проте пік, коли потрібно змінювати професію та йти на відпочинок чи ставати «мамочкою», настає вже у 29 років. До цього віку в багатьох повій (11%) уже з'являється сім'я та діти. До речі, такі жінки люблять своїх дітей – лише 4% із них заявили, що не хочуть мати дітей, 27% мають одну дитину, 6% – двох, 1% – трьох. Проте постійно діти живуть із

матір'ю лише у 21% випадків. Один відсоток навіть не знає, де і з ким дитина перебуває. Ці діти, як і діти наркоманів та алкоголіків, мають бути соціально реабілітовані суспільством, а їхню психологію повинні досліджувати вчені [22].

Висновки. Аналіз торгівлі людьми дозволяє стверджувати, що вона призводить до таких негативних явищ як формування моральної деградації та відчуженості особистості, втрата родинних зв'язків, руйнування суспільної моралі, небезпечне «звикання» громадської свідомості до негативного явища, поширення депресивних синдромів та суїцидальних тенденцій, зростання агресивності та жорстокості, поширенні венеричних захворювань, СНІДу. Дослідження стану здоров'я жінок у секс-індустрії показує, що в них є серйозні проблеми, часто з погрозою для життя. Вони страждають від інфекційних захворювань та таких, що передаються статевим шляхом, насильницьких ушкоджень, наркотичної або алкогольної залежності, депресій та інших проблем, пов'язаних із психічним здоров'ям. Такі жінки втрачають можливість мати сім'ю, дітей [22]. Торгівля людьми є небезпекою демографічній безпеці держави. Вона сприяє знищенню генофонду нації, оскільки злочинці торгують лише фізично здоровим та найпривабливішим товаром у фертильному віці.

1. Предборський В.А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія / В.А. Предборський. – К.: Кондор, 2005. – 614 с.

2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/ua/svit/oonkozhnoyu-p-yatoyu-zhertvoyu-svitovoyi-torgivli-lyudmi-ye-ditina.html>)

3. Міжнародна організація з міграції в Україні, 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf

4. Возна Т.І. Діяльність правоохоронних органів і неурядових організацій та їх взаємодія щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми: дис. на здобуття канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Т.І. Возна; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 207 с.

5. Международная организация по миграции, Информационная кампания против торговли женщинами из исследований в Украине (Женева, Швейцария): Междунар. орг. по миграции. – 1998. – июль.

6. Международная организация по миграции «Славянские женщины вывозятся для рабства» // Кварт. бюлл. по торговл. мигрантами (Женева, Швейцария): Междунар. орг. по миграции. – 1998. – июль.

7. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією: Закон України від 12 січня 2006 р. № 3316-IV.

8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (995_789), прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian,>

9. Протокол про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї (995_791), що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian.>]

10. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року: Офіц. вид. – К., 2001. – С. 97–98.

11. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.: ПЕРУН, 2005. – 1728 с.

12. Короткий звіт з дослідження рівня обізнаності з явищем торгівлі людьми Підготовлено для Програми протидії торгівлі людьми Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні. МОМ, 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Summary_trafficking_GfK_final_UKR.pdf

13. Міграція в Україні: факти і цифри, укладена Представництвом (МОМ) в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf

14. МОМ, ОБСЄ та Ла Страда закликають об'єднати зусилля із протидії торгівлі людьми. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iom.org.ua/ua/home-page/342/html>.

15. Міграція в Україні: факти і цифри, укладена Представництвом Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/ua/pdf/Facts&Figures_b5_ua_f.pdf

16. Міністерство внутрішніх справ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/>

17. Congressional Statement of Ralf Mutschke, Assistant Director, Criminal Intelligence Directorate International Criminal Police Organization – Interpol General Secretariat Committee on the Judiciary Subcommittee on Crime December 13, 2000 «The Threat Posed by the Convergence of Organized Crime, Drugs Trafficking and Terrorism». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.russianlaw.org/Mutschke.htm>.

18. Протидія торгівлі людьми: Україна: Міжнародна організація з міграції (МОМ). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iom.org.ua

19. Американские уличные торговцы наркотиками финансируют «Хизбаллу». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lenta.ru>.

20. Симкин Роман. Подробности о подозреваемом в причастности к «Аль-Каиде» / Роман Симкин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greek.ru>.

21. Міністерство внутрішніх справ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/170319>

22. Проституція: миритися краще зі знайомим злом? // Дзеркало тижня. – № 34 (509). 28 серпня – 3 вересня 2004 р.